

МІНІСТЭРСТВА АХОВЫ ЗДАРОЎЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“ГОМЕЛЬСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МЕДЫЦЫНСКІ УНІВЕРСІТЭТ”
Кафедра замежных моў

В.У. КЛІМЕНКА

МЕДЫЦЫНСКАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ

ЛЕКСІКА

СТЫЛІСТЫКА

**(навучальны дапаможнік па беларускай мове
для студэнтаў медыцынскіх ВНУ)**

Гомель 2004

ББК 81.2 Бел.

Рэцэнзент:

загадчык кафедры замежных моў УА “Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт” дацэнт Лін С.А.

Зацверджана на пасяджэнні кафедры 13.09.2004 г., пратакол № 16.

Кліменка В.У. Медыцынская тэрміналогія. Лексіка. Стылістыка (навучальны дапаможнік па беларускай мове для студэнтаў медыцынскіх ВНУ). – Гомель: Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт, 2004. – 39 с.

Навучальны дапаможнік прызначаны для студэнтаў медыцынскіх ВНУ і ўключае асноўную тэму, прысвечаную медыцынскай тэрміналогіі, а таксама тэмы, якія непасрэдна прымыкаюць да яе – лексіку і стылістыку.

Пры вывучэнні стылістыкі звяртаецца ўвага на тое, каб навучыць карыстацца моўнымі сродкамі ў розных сітуацыях зносін, у тым ліку і ў сферы навукі.

Разглядаюцца як уласнабеларускія медыцынскія тэрміны, так і запазычаныя. Ажыццяўляецца прынцып міжпрадметных сувязей: паўтараецца і замацоўваецца матэрыял (грэка-лацінскія тэрмінаэлементы, перададзеныя з улікам беларускіх фанетычных асаблівасцей), які вывучаўся на занятках па лацінскай мове.

Зацверджана

Цэнтральным вучэбным навукова-метадычным Саветам
у якасці навучальнага дапаможніка 15.10.2004 года, пратакол № 8.

© Кліменка В.У.

© Гомельскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт, 2004

ЛЕКСІКА

Лексіка — гэта слоўнікавы склад мовы, сукупнасць значымых слоў.

Лексікалогія — раздзел мовазнаўства, які вывучае слоўнікавы склад мовы. Аб'ектам вывучэння лексікалогіі з'яўляюцца не ўсе словы, а толькі значымыя, якія суадносяцца з пэўнымі паняццямі. Паняцце — гэта абагульненае адлюстраванне ў свядомасці чалавека прадметаў, з'яў рэчаіснасці. Не выражаюць паняццяў займеннікі, службовыя часціны мовы, выклічнікі, большасць уласных імёнаў.

Тыпы мнагазначнасці слова

Слова можа мець адно значэнне (напрыклад, тэрміны, як правіла, з'яўляюцца адназначнымі) і некалькі. Выдзяляюць два асноўныя тыпы мнагазначнасці слова — метафару і метанімію.

Метафарычны перанос заснаваны на падабенстве формы, функцыі, колеру, унутраных уласцівасцей і інш. (*іголка* (для вышывання) і *іголка* (хвойнага дрэва), *злы* (чалавек) і *злы* (вечер)).

Метанімічны перанос адбываецца на аснове асацыятыўнай сувязі ў прасторы, часе і інш. Асноўныя тыпы метаніміі:

- матэрыял — выраб з яго (*золата* 'рэчыва' і *золата* 'ювелірныя вырабы');
- установа, населены пункт — людзі (*На плошчы сабраўся ўвесь інстытут*);
- імя аўтара — яго творы (*Учора чытаў Купалу*);
- частка — цэлае (*рот* 'частка цела чалавека' — *рот* 'чалавек, ядок').

Сістэмныя сувязі ў лексіцы

Амонімы — словы, аднолькавыя па вымаўленні і напісанні, але зусім розныя па значэнні (*такса* 'ўстаноўленая расцэнка тавараў' і *такса* 'парода сабакі', *ячмень* 'расліна' і *ячмень* 'гнойнае запаленне павек'). Неабходна адрозніваць амонімы і значэнні мнагазначнага слова. Амонімы не маюць нічога агульнага ў сваіх значэннях, а значэнні мнагазначнага слова звязаны па сэнсе (параўн. *ліра* 'старажытнагрэчаскі струнны інструмент' і *ліра* 'грашовая адзінка ў Італіі і Турцыі' — амонімы; *морж* 'марская жывёла' і *морж* 'чалавек, які займаецца плаваннем зімой у адкрытых вадаёмах' — значэнні мнагазначнага слова).

Сінонімы — гэта розныя словы для абазначэння аднаго і таго ж паняцця. Сінонімы могуць адрознівацца адценнямі значэння (*звычай* — *традыцыя* — *прывычка*), стылістычнай афарбоўкай (*гаварыць* — *балбатаць* — *малоць языком*). У сінанімічныя адносіны звычайна не ўступаюць уласныя імёны, назвы прадметаў быту, ежы (*Іван*, *малако*, *хлеб*).

Паранімы — словы адной часціны мовы, блізкія па гучанні, але розныя па значэнні (*сыты* — *сытны*, *эканоміка* — *эканомія*).

Антонімы — пары слоў з супрацьлеглымі значэннямі. Антанімічнымі могуць быць словы з рознымі каранямі (*святло* — *цемра*) і аднакаранёвыя (*прыгожы* — *непрыгожы*, *лагічны* — *алагічны*, *вірус* — *антывірус*).

Запомніце выдзеленыя значэнні запазычаных слоў.

Прыдумайце з імі невялікія сказы

Валанцёр	(франц. <i>volontaire</i>) — асоба, якая добраахвотна паступіла на вайсковую службу; добраахвотнік (у Англіі, Францыі, Італіі і некаторых іншых краінах)
Коміваяжор	(франц. <i>commis voyageur</i>) — прадстаўнік фірмы, які раз'язджае з узорамі тавараў (або іх каталогамі) і збірае заказы, заключае гандлёвыя пагадненні)
Мецэнат	(ад лац. <i>Maecenas, -atis</i> 'імя старажытнарымскага палітыка') — багаты апякун навук або мастацтваў
Нумізмат	(ад грэч. <i>nomisma, -atos</i> 'манета') — збіральнік манет і медалёў
Рэнегат	(лац. <i>renegatus</i> , ад <i>renegare</i> 'адракацца') — 1) чалавек, які здрадзіў сваім перакананням і перайшоў у лагер праціўніка; 2) чалавек, які адрокся ад сваёй веры
Сатрап	(грэч. <i>satrapes</i> , ад перс. <i>sitrab</i>) — 1) правіцель правінцыі ў Стражытным Іране; 2) перан. жорсткі начальнік, самадур, дэспат
Семіты	(ад грэч. <i>Sem</i> , ад стараяўрэйск. <i>Šem</i> 'імя аднаго з сыноў біблейскага Ноя') — тэрмін, які прымяняецца ў адносінах да народаў, што размаўляюць на семіцкіх мовах (арабаў, сірыйцаў, яўрэяў і інш.)
Сібарыт	(грэч. <i>sybarites</i> 'жыхар старажытнагрэчаскай калоніі Сібарыс') — распешчаны, раздураны раскошаю чалавек, багаты спешчаны гультай
Фаталіст	(ад <i>фаталізм</i>) — чалавек, які верыць у непазбежнасць лёсу
Філантроп	(грэч. <i>philanthropos</i> , ад <i>phileo</i> 'люблю' + <i>anthropos</i> 'человек') — той, хто дапамагае бедным, дабрачынец
Эмісар	(лац. <i>emissarius</i> 'пасланец') — асоба, якую пасылаюць неафіцыйна ў іншую краіну з сакрэтным палітычным даручэннем

1. Растлумачце, на якой аснове (метафарычнай ці метанімічнай) адбыўся перанос значэнняў

Гіпс ‘мінерал’ — *гіпс* ‘хірургічная павязка’ — *гіпс* ‘скульптурны злепак’, *страха* ‘верхняя частка будынка’ — *страха* ‘дом, прытулак’, *сохнуць* ‘рабіцца сухім, трацячы вільгаць’ — *сохнуць* ‘худзець ад хваробы, перажыванняў’, *крыло* ‘орган лятання ў птушак’ — *крыло* ‘лопасць ветранага млына або параходнага вінта’, *вёска* ‘населены пункт’ — *вёска* ‘вясковыя жыхары’, *фарфор* ‘маса з высакаякаснай белай гліны’ — *фарфор* ‘посуд, дэкаратыўныя вырабы’, *мяккі* ‘няцвёрды, эластычны’ — *мяккі* ‘лагодны, ціхі, спагадлівы’, *дакапацца* ‘капаючы, дасягнуць чаго-небудзь’ — *дакапацца* ‘даведацца, дашукацца’, *матор* ‘рухавік’ — *матор* ‘таксі, машына’.

2. У якіх выпадках значэнні наступных іншамоўных слоў маюць метафарычную суаднесенасць, у якіх — метанімічную

Ін’екцыя — 1) увядзенне лякарства ў тканкі і поласці арганізма шляхам упырсквання;

2) дадатковыя сродкі, якія ўліваюцца ў якую-небудзь сферу эканамічнага жыцця (інвестыцыі, экспарт).

Санацыя — 1) аздараўленне (напрыклад, санацыя поласці рота);

2) сістэма мерапрыемстваў, якія праводзяцца з мэтай папярэдзіць банкруцтва банкаў, трэстаў і інш.

Канцэсія — 1) дагавор аб перадачы замежнай фірме ў эксплуатацыю на пэўны тэрмін прыродных багаццяў, прадпрыемстваў і іншых гаспадарчых аб’ектаў, якія належаць дзяржаве;

2) прадпрыемства, якое арганізавана на аснове такога дагавору.

Ксеракс — 1) аператыўны размнажальны апарат з выкарыстаннем магнітнага сухога друку;

2) сухі электрастатычны метада атрымання копій дакументаў, матэрыялаў і г. д.;

3) копія, атрыманая ў выніку выкарыстання гэтага метада.

Сандвіч — 1) дзве складзеныя разам скібачкі хлеба з маслам, каўбасой або сырам паміж імі;

2) жывая рэклама, чалавек, які на грудзях і спіне носіць рэкламныя плакаты.

Секанд-хэнд — 1) ужываны, стары, паношаны (прадмет, кніга, рэч);

2) з другіх рук (інфармацыя, звесткі і г. д.).

Багінг — 1) падслухоўванне з дапамогай электронных сродкаў;

2) устройства мініяцюрных памераў для падслухоўвання, якое тайна манціруецца ў жыллі або адзенні; «жучок».

Аўдытар — 1) вучань у некаторых навучальных установах, якога настаўнік прызначае для выслухоўвання ўрокаў іншых вучняў;

2) асоба або фірма, якая правярае стан гаспадарчай дзейнасці акцыянернай кампаніі на аснове кантракта, заключанага з кіраўніцтвам гэтай кампаніі.

Імпарт — 1) увоз у краіну замежных тавараў для рэалізацыі іх на ўнутраным рынку;

2) агульная колькасць або агульны кошт тавараў, якія дастаўляюцца ў якую-небудзь краіну з-за мяжы, а таксама сам гэты тавар.

3. З наступнымі словамі складзіце сказы, ужываючы іх у прамым і пераносным значэннях

Бура, вага, дакаціца, калыска, блукаць, касмічны.

4. Знайдзіце ў сказах моўныя хібы, выпраўце памылкі

1. У Васіля былі няроўныя ногі. 2. Мядзведзь быў ужо пажылы. 3. Насоўвалася свята. 4. У гады вайны змагаліся ўсе савецкія людзі: старыя, юная моладзь і дзеці. 5. У трылогіі «На ростанях» Якуб Колас паказаў вобраз Лабановіча, які пасля заканчэння настаўніцкай семінарыі прыехаў працаваць у вёску. 6. Агрэхніка іграе вялікае значэнне ў сельскай гаспадарцы. 7. На з'ездзе настаўнікі зрабілі вынікі сваёй дзейнасці. 8. Я. Колас верыў у перамогу лепшага грамадскага ладу і гэтую веру ўсведаміў свайму герою — селяніну-мужыку. 9. І большасць сялянства падтрымлівалася такой думкі. 10. Прыехаў новы пан, які пачаў рабіць новыя парадкі. 11. Праца — складанае слова, і як шмат яно нясе. 12. Патоцкі канчае жыццё Бандароўны самагубствам.

5. Знайдзіце ў слоўніку (Булыка А.М. Слоўнік іншамоўных слоў: У 2 т. — Мн., 1999) значэнні наступных слоў. Запомніце іх

Брокер, маклер, пацыфізм, парытэт, лізінг, альтруізм, ратыфікацыя, дылер, дысідэнт, дылетант, маркетынг, аўдытар, акцыз.

6. Вызначце амонімы і мнагазначныя словы

Цік — 1) міжвольныя скарачэнні мышцаў твару, шыі і рук як вынік захворванняў нервовай сістэмы;

2) шчыльная льяная або баваўняная тканіна, звычайна паласатая, якая ўжываецца для абіўкі мэблі, для пашыўкі чахлоў і інш.;

3) дзікарослае дрэва сямейства вярбенавых з моцнай драўнінай, якое расце ў лясной паласе Індыі, Індакітая.

Парэнхіма — 1) асноўная тканка якога-небудзь органа;

2) раслінная тканка, якая складаецца з клетак аднолькавага памеру.

Капсула — 1) аддзяляльная частка касмічнага лятальнага апарата, якая дасягае паверхні нябеснага цела;

2) абалонка для вадкіх або парашкападобных лякарстваў, якая прыгатаўляецца з крухмалу, жэлаціну і лёгка раствараецца ў арганізме;

3) тонкая абалонка або сумка, якая абвалаквае розныя органы, а таксама і паталагічныя ўтварэнні ў арганізме.

Флюс — 1) нарыў пад надкосніцай, выкліканы хворым зубам, у сувязі з чым падпухае шчака;

2) рэчыва, якое дабаўляецца да руды пры плаўцы для аддзялення шлаку ад металу.

Фокус — 1) пункт, дзе сыходзяцца адбітыя ад выпуклага або ўвагнутага люстра ці пераломленыя лінзай праменні;

2) ачаг хваробнага працэсу ў арганізме

3) лоўкі прыём, заснаваны на малавядомых гледачам фізічных ці хімічных з’явах або проста на спрытнасці рук.

Ёд — 1) хімічны элемент з групы галагенаў, рэчыва ў выглядзе цёмна-шэрых крышталёў, якое здабываецца галоўным чынам з марскіх водарасцяў; выкарыстоўваецца ў медыцыне, фатаграфіі, тэхніцы;

2) спіртавы раствор гэтага рэчыва, прызначаны для медыцынскіх мэт.

Інспірацыя — 1) падгаворванне, падбухторванне;

2) удых, удыханне.

7. Параўнайце значэнні сугучных беларускіх і рускіх слоў

Бескарысны — бескорыстный, ведаць — ведать, дыван — диван, узорны — узорный, устаць — устать, буйны — буйный, бяспечны — беспечный, артыкул — артикул, багата — богато, лістапад — листопад, мір — мир, адказ — отказ, прозвішча — прозвище, сварка — сварка, студзень — студень.

8. Перапішыце, размяшчаючы сінонімы ў парадку ўзрастання ступені іх значэння

Радасць, захапленне, задавальненне. Гоман, размова, гутарка. Развіццё, рост, росквіт, працвітанне. Натхненне, энтузіязм, зачараванне. Думка, меркаванне, перакананне. Няшчасце, катастрофа, ліха, бяда, гора. Здольны, геніяльны, таленавіты, разумны, кемлівы. Абясмерціць, уславіць, увекавечыць. Ісці, крочыць, шыбаваць, валачыся, плесціся, ступаць.

9. 🗉 Растлумачце адрозненне паміж значэннямі наступных слоў

Клініка — шпіталь — дыспансер — стацыянар — лазарэт — хоспіс — люпазорый — лепразорый — бальніца — паліклініка — санаторый — прафілакторый — курорт — лячэбніца — здраўніца.

10. Да прыведзеных іншамоўных слоў падбярыце адпаведныя беларускія сінонімы

Індыферэнтны, сінхронны, фіяска, анархія, кампактна, дыспут, інцыдэнт, імітацыя, аналогія, нівеліраваць, дырэктыва, кампетэнцыя, аўтаномны, рэзюме, дамінаваць, кансенсус, сімуляцыя, карэктны, канфідэнцыяльны, утрыраваць.

11. Узнавіце фразеалагізмы-сінонімы па іх пачатку

Востры на язык — не лезе...
Вадзіць за нос — абводзіць...
З аднаго цеста — абое ...
Пераліваць з пустога ў парожняе — тачыць...
Благім матам — на ўсю ...
Садом і гамора — вавілонскае ...
Заліваць за каўнер — прамачыць...
Зямлю грызць — вылузвацца ...
Першай маркі — без сучка...

12. ¶ Растлумачце значэнні паронімаў

Амплуа — ампула, атавізм — атэізм, дэбют — дэбет, лейкемія — лейкома, міякард — міякардыт, прагматычны — прагнастычны — прагматычны, рэцыдывіст — рэцыдыў, санацыя — санкцыя, сепсіс — скепсіс, сталагміт — сталактыт — стаматыт, хандра — хандрома, асобны — асабісты — асаблівы — асабовы, дыскрымінацыя — дыскрэдытацыя, кантынент — кантынгент, канцэнтраваны — канцэнтрацыйны — канцэнтрычны — эксцэнтрычны, містыфікацыя — містыцызм, парламентарый — парламенцёр, прэтэндэнт — прэцэдэнт, рэліквія — рэлікт, селектар — селекцыянер, таталітарны — татальны, факультатыўны — факультэцкі, фундаментальны — фундаментны, экспансіўнасць — экспансія, эфектны — эфектыўны.

13. Устаўце ў сказах замест кропак патрэбныя словы (асобы, асабовы, асабісты, асаблівы, асобны)

1. Гарманічнае спалучэнне ... з грамадскім — тыповая рыса нашага сучасніка. 2. На душы было так радасна, што хацелася зрабіць нешта ... добрае, каб усе адчулі гэтую радасць. 3. У гэты час маёр быў ад'ютантам для ... даручэнняў. 4. З-за сцяны можна было пачуць толькі ... словы, смех ды гукі гармоніка. 5. Папкі з ... справамі стаяць у шафе, што справа ад уваходу.

14. Утварыце антонімы ад прыведзеных слоў пры дапамозе прыставак анты-, а-, дыс-, дэз-, дэ-, контр-

Лагічны, арганізаваць, інфармацыя, кадзіраваць, разведка, мабілізацыя, сіметрычны, атака, санітарны, функцыя, ген, кваліфікацыя, мантаж, алкагольны.

15. ¶ Падбярыце да прыведзеных слоў антонімы і згрупуйце іх па часцінах мовы

Ганарыцца, белыя, надзея, пазітыўны, матэрыяльна, маліцца, сімпатыя, удоўж, усемагутны, пад'ём, донар, радыкальны.

16. Успомніце прыказкі з антонімамі

Заўтра-сёння, летам-зімой, новы-стары, сыты-галодны, блізка-далёка, разумны-дурань, вайна-мір, мякка-цвёрда, п'яны — цвярозы.

17. Складзіце невялікае разважанне на адну з тэм

Жыццё і смерць.

Вайна і мір.

Каханне і нянавісць.

Смеласць і баязлівасць.

Моцныя і слабыя бакі чалавечага характару.

Дабро і зло.

СТЫЛІСТЫКА

Стыль (грэчаскае *stylos* ‘завостраная з аднаго канца палачка, якой пісалі на васковых дошчачках’) — гэта сукупнасць прыёмаў адбору і выкарыстання моўных сродкаў у залежнасці ад характару і зместу выказвання. Выдзяляюць моўныя сродкі міжстылёвыя (нейтральныя), якія ўжываюцца ва ўсіх стылях. Гэта словы для абазначэння паўсядзённых рэалій (*вецер, падлога, бацька* і пад.), дзеянняў і прымет (*сядзець, ехаць, вялікі, далёкі* і пад.), лічбаў (*дзесяць, пяты* і пад.) і г.д.

Стылі падзяляюцца на размоўны і кніжныя (стыль мастацкай літаратуры, публіцыстычны, афіцыйна-справавы, навуковы).

Размоўны стиль ужываецца ў бытавых зносінах, а таксама ў неафіцыйных зносінах на вытворчасці, ва ўстановах. Асноўная форма існавання размоўнага стылю — вусная. Яму ўласцівы суб’ектыўнасць, непасрэднасць, выкарыстанне экспрэсіўна-эмацыянальных моўных сродкаў, жэстаў, мімікі.

Стыль мастацкай літаратуры мае сінтэтычны характар: можа спалучаць у сабе рысы розных стыляў. Ён выконвае спецыфічную функцыю — эстэтычную, якой і падпарадкавана выкарыстанне моўных сродкаў. Вызначальнымі прыметамі стылю мастацкай літаратуры з’яўляюцца вобразнасць, эмацыянальнасць, выкарыстанне сінонімаў.

Публіцыстычны стиль

Публіцыстычны стиль выкарыстоўваецца ў грамадска-палітычнай сферы зносін людзей. Ён рэалізуецца ў сродках масавай інфармацыі, аратарскіх выступленнях.

Публіцыстычны стиль выконвае дзве асноўныя функцыі – паведамлення (інфарматыўная функцыя) і ўздзеяння (экспрэсіўная функцыя). На першы план можа выступаць функцыя паведамлення:

“Беларусь — за здаровы лад жыцця” — так называецца Рэспубліканская інфармацыйная акцыя, пачатак якой пакладзе 1-я Міжнародная спецыялізаваная выстаўка “Тыдзень моды на здароўе”, дзе наведвальнікі змогуць азнаёміцца з таварамі і паслугамі здаровага ладу жыцця. Як паведамлялася на прэс-канферэнцыі Міністэрства інфармацыі, выстаўка

пройдзе ў Мінску з 3 па 8 лютага 2004 года ў выставачным павільёне НВЦ “БелЭкспа” (вул. Янкі Купалы, 27).

Тэматыка выстаўкі самая разнастайная: СМІ за здаровы лад жыцця, дзейнасць НАКа, спортабсталяванне, спартыўная мода, спартыўна-аздараўленчыя комплексы, салоны прыгажосці, медыцынскія і касметалагічныя цэнтры.

Будуць прадстаўлены Цэнтр прафілактыкі СНІДа, венералагічныя і наркалагічныя дыспансеры, вытворцы аздараўленчых прадуктаў харчавання, турыстычныя кампаніі, таварыствы паляўнічых і рыбаловаў (Аргументы і факты, студзень 2004 г.)

У прыведзеным артыкуле аўтар не выказвае сваіх адносін да таго, пра што ён піша. Падобныя прыклады публіцыстычнага стылю прадстаўлены ў выпусках навін па тэлебачанні, у жанры хранікальнай заметкі. У гэтай разнавіднасці публіцыстыкі выпрацавана своеасаблівая фразеалогія, якая дазваляе дакладна і сцісла перадаваць інфармацыю (*мірнае наступленне, скарачэнне ўзбраенняў, прэзідэнцкая кампанія, пакет прапаноў, ратыфікацыя дагавору*).

Больш яскрава прыметы публіцыстычнага стылю праяўляюцца ў тых выпадках, калі на першы план вылучаецца функцыя ўздзеяння. Мэта аўтара тут — не толькі паведаміць, але і сфарміраваць пэўны пункт погляду на праблему, прымуціць чытача (гледача, слухача) актыўна дзейнічаць, не толькі “браць на заметку”, але і “браць на ўзбраенне” інфармацыю. Для гэтага выкарыстоўваюцца розныя сродкі:

➤ ацэначная лексіка: параўн. з аднаго боку *аратар, мітынг*, а з другога — *дэмагог, зборышча*.

➤ заклікі, загадныя формы дзеясловаў (*Людзі планеты, уставайце, смела ідзіце наперад! Сцвярджайце сацыяльную справядлівасць!*);

➤ пытанні, у тым ліку рытарычныя:

... А вы кажашце: давайце ўсё толькі па слоўніку!

Памятаю, калісьці светлай памяці Фёдар Міхайлавіч Янкоўскі расказваў мне, як на пасяджэнні тэрміналагічнай камісіі быў вызначаны род назоўніка “дзякуй”. Па ўсіх параметрах яго трэба было аднесці да мужчынскага (нулявы канчатак), але ж спраецывалі на рускае “спасибо” і атрымалася дзякуй — яно!

Дык як правільна будзе сказаць: вялікае дзякуй ці вялікі дзякуй? Ісці тут за слоўнікам пята ў пяту ці можна трошкі збочыць? (М. Макарэвіч. Чырвоная змена, 21 лютага 2004 года)

Надзвычай выразна выяўляюцца стылёвыя рысы ў загаловах артыкулаў. Для ўзмацнення экспрэсіі тут ужываюцца клічныя, пыталыя сказы (“*Хто куды і за колькі?*”, “*Атыпова!*”), размоўныя, нават прастамоўныя элементы: (“*Ваенгандлю — каюк?*”, “*Расію спрабавалі грабануць*”, “*Няхай паржсуць*”), часта “абыгрываюцца” ўстойлівыя словазлучэнні, фразеалагізмы (“*На пólку прыбыло*”, “*Будзь перападгатовы*”, “*Яблык ад яблыка далёка не каціцца*”, “*Дамба спатыкнення*”).

 Запомніце выдзеленыя значэнні запазычаных слоў.

Прыдумайце з імі невялікія сказы

Брыфінг	(англ. <i>briefing</i> ‘інструктаж’) — кароткая нарада прадстаўнікоў друку, на якой спецыяльна ўпаўнаважанымі асобамі паведамляецца пазіцыя ўрада па пэўным пытанні
Гегемонія	(грэч. <i>hegemonia</i> ‘панаванне’) — кіруючая роля, першынтство якога-небудзь класа, дзяржавы ў адносінах да іншых класаў, дзяржаў
Дайджэст	(англ. <i>digest</i> літаральна ‘кароткі выклад’) — перыядычнае выданне, якое перадрукоўвае (часта скарочана) матэрыялы з іншых выданняў
Кан’юнктура	(лац. <i>coniunctura</i>) — сукупнасць умоў, становішча, абставіны, якія склаліся ў той ці іншай галіне дзейнасці, напрыклад, у палітыцы, эканоміцы, гандлі і інш., уплываюць на ход якіх-небудзь падзей, спраў (напрыклад, <i>спрыяльная кан’юнктура</i>)
Мараторый	(лац. <i>maratorius</i> ‘які замаруджвае’) — адтэрміноўка выканання абавязацельстваў, якая ўстанаўліваецца дзяржавай на пэўны тэрмін або да заканчэння якіх-небудзь надзвычайных абставін (напрыклад, <i>вайны</i>)
Папулізм	(ад лац. <i>populis</i> ‘народ’) — паддобрыванне да народных мас, заснаванае на легкаважных абяцаннях, дэмагагічных лозунгах
Плюралізм	(англ. <i>pluralism</i> , ад лац. <i>pluralis</i> ‘множны’) — 1) філасофскае вучэнне, паводле якога ў аснове свету ляжыць многа незалежных духоўных сутнасцей; 2) прызнанне права на існаванне множнасці метадаў, падыходаў, партый, напрамкаў; <i>плюралізм дума</i> — разнастайнасць пунктаў погляду на адну палітычную або эканамічную праблему
Прафанацыя	(лац. <i>profanatio</i>) — апашленне чаго-небудзь, непачцівыя адносіны да таго, што карыстаецца ўсеагульнай пашанай (напрыклад, <i>прафанацыя ідэі</i>)
Сепаратызм	(франц. <i>separatisme</i> , ад лац. <i>separatus</i> ‘аддзелены’) — 1) імкненне да аддзялення, адасаблення, да самастойных ад грамадства дзеянняў; 2) рух нацыянальных меншасцей за ўтварэнне самастойных дзяржаў
Фемінізм	(франц. <i>feminisme</i> , ад лац. <i>femina</i> ‘жанчына’) — палітычны рух за ўраўнаванне жанчын у правах з мужчынамі
Шавінізм	(франц. <i>chauvinisme</i>) — крайняе праяўленне нацыяналізму, накіраванае на прапаганду нацыянальнай і расавай выключнасці, на ўзвялічванне сваёй нацыі, пропаведзь пагарды да іншых народаў і распальванне нацыянальнай варожасці
Электарат	(ад лац. <i>elector</i> ‘які выбірае’) — кола выбаршчыкаў, што галасуе за якую-небудзь палітычную партыю на парламенцкіх, прэзідэнцкіх або муніцыпальных выбарах

Афіцыйна-справавы стыль

Афіцыйна-справавы стыль абслугоўвае адміністрацыйную, прававую, палітычную дзейнасць чалавека. Рэалізуецца ў дзяржаўных дакументах, інструкцыях, распараджэннях, актах, дагаворах, даверанасцях, пратаколах, аб'явах, заявах, дыпламатычных дакументах і інш.

Афіцыйна-справавы стыль выдзяляецца сярод іншых сваёй стабільнасцю, традыцыйнасцю, лаканічнасцю, эканомнасцю. Гэта праяўляецца ў шырокім выкарыстанні стандартных фармулёвак, штампаў (у адпаведнасці з *дасягнутай дамоўленасцю, прыцягнуць да адказнасці, за справаздачны перыяд*), у імкненні да аднатыпных спосабаў выражэння думкі ў аднатыпных сітуацыях. Дакладнасць афіцыйна-справавога стылю забяспечваецца ўжываннем спецыяльных тэрмінаў (*невыкананне, вышэйпададзены, ніжэйпадпісаны*), адсутнасцю экспрэсіўна-эмацыянальных элементаў.

Асаблівасці ўжывання моўных сродкаў:

- частыя паўторы слоў;
- ужыванне інфінітываў (*Грамадзяне Рэспублікі Беларусь ... абавязаны: берагчы і ахоўваць прыроду, рацыянальна выкарыстоўваць яе багацці...*);
- пашырана іменная лексіка, у прыватнасці, назоўнікі на **-нне**, утвораныя ад дзеясловаў (*знаходжанне, пашырэнне, прыцягненне*);
- замест дзеясловаў ужываюцца дзеяслоўна-іменныя словазлучэнні (*замест дапамагчы — аказаць дапамогу, адрамантаваць — выканаць рамонт*);
- ужываюцца прыназоўнікі, утвораныя ад назоўнікаў (*з мэтай, у сувязі, у выніку, па прычыне, у адпаведнасці*).

Для указання якога-небудзь тэрміну звычайна ўжываюцца прыназоўнікі **з – па**, а не **з – да** (*з 2000 па 2001 год*).

Вялікую ролю ў афіцыйных дакументах адыгрывае іх афармленне, так званыя рэквізіты (пастаянныя элементы): найменне, аўтар дакумента, дата і подпіс аўтара і інш.

Акт — дакумент, які складаецца некалькімі асобамі і пацвярджае ўстаноўлены факт, падзею, дзеянне.

Акт

по выніках даацэнкі малакаштоўных прадметаў на 01.10.2003 г.

Камісія ў складзе старшыні Сіманенка Л.І., членаў камісіі Пятрова М.І., Макаравай Т.В., Сілівончыка С.С., Кротава І.Р., якая дзейнічае на падставе распараджэння ад 30.09.2003 г. № 1, правяла даацэнку малакаштоўных прадметаў (МП) і ўстанавіла наступнае.

Вынікі даацэнкі МП: кошт МП да даацэнкі — 27972,75 руб.; кошт пасля даацэнкі — 1096328 руб.; сума даацэнкі — 1068355,25 руб.

Да дадзенага акта прыкладаецца ведамасць даацэнкі.

Старшыня камісіі Сіманенка Л.І.

Члены камісіі Пятроў М.І.

Макарава Т.В.

Сілівончык С.С.

Кротаў І.Р.

Аўтабіяграфія пішацца ад першай асобы, у ёй паведамляюцца год і месца нараджэння, прафесія бацькоў, гады, месца вучобы, адзначаецца працоўная і грамадская дзейнасць, сямейнае становішча.

АЎТАБІЯГРАФІЯ

Я, Піліпенка Віктар Сямёнавіч, нарадзіўся 11 студзеня 1970 года ў горадзе Рэчыца Гомельскага раёна. Мой бацька, Сямён Міхайлавіч, працуе шафёрам, маці, Галіна Сяргееўна, — тэрапеўтам.

У 1977 годзе пайшоў у Рэчыцкую сярэднюю школу № 3. У 1988 годзе паступіў у Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны на матэматычны факультэт, які скончыў з адзнакай у 1993 годзе. Атрымаў накіраванне на працу ў сярэднюю школу № 32 г. Гомеля.

У 1993 годзе быў прызваны ў армію.

Пасля дэмабілізацыі ў 1994 годзе вярнуўся на ранейшае месца працы.

Жанаты, маю сына і дачку.

29 лютага 2000 г. Піліпенка

Калі афіцыйна звяртаюцца да службовай асобы, ва ўстанову, грамадскую арганізацыю, пішуць **заяву**. У гэтым дакуменце звычайна просяць прыняць на вучобу, у члены арганізацыі, на работу, просяць вырашыць якое-небудзь пытанне.

Рэктару

*УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Ф. Скарыны” праф. М.В. Селькіну
студэнта эканамічнага факультэта (гр. Э-32)
Трушко Сяргея Іванавіча*

Заява

Прашу Вашага дазволу на перавод з эканамічнага факультэта дзённай формы на завочную форму навучання па гэтай жа спецыяльнасці ў сувязі з сямейнымі абставінамі.

10 чэрвеня 2003 г. Трушко

*Дэкану філалагічнага факультэта
дацэнту Кісялёву А.В.
студэнта V курса (групы Б-52)
Караткевіча Леаніда Антонавіча*

Заява

Прашу перавесці мяне на індывідуальны графік заняткаў у сувязі з тым, што я сумяшчаю вучобу і работу ў школе.

20 снежня 2002 г. Караткевіч

Прадакол — дакумент, які фіксуе ход абмеркавання пытанняў і прыняцце пастаноў на сходах, нарадах, канферэнцыях, пасяджэннях.

Прадакол № 2

*сходу першаснай прафсаюзнай арганізацыі
Гомельскага абласнога ўпраўлення статыстыкі*

8 снежня 2003 г.г. Гомель

Старшыня – Пятроў М.І.

Прысутнічалі:

Кротаў І.Р., Макарава Т.В., Сілівончык С.С., Сіманенка Л.І.

Павестка дня

1. Аб мерапрыемствах да Каляд і Новага года.

*1. Слухалі: Пятрова М.І. У сувязі з наступаючымі святамі Каляд і Новага года выдзеліць сродкі для набыцця сувеніраў работнікам упраўлення статыстыкі, якія з'яўляюцца членамі прафсаюза. **Пастанавілі:** для набыцця сувеніраў работнікам упраўлення статыстыкі, якія з'яўляюцца членамі прафсаюза, да Каляд і Новага года выдзеліць 745,0 тысяч рублёў.*

Старшыня прафкома Пятроў М.І.

Казначэй Сілівончык С.С.

Распіска дакумент, у якім сцвярджаецца, што ва ўстанове або ад прыватнай асобы атрыманы матэрыяльныя каштоўнасці (рэчы, дакументы, грошы).

Распіска

Я, Прыходзька Валянціна Іванаўна, студэнтка I курса фізіка-матэматычнага факультэта Белдзяржуніверсітэта, атрымала ад выкладчыка кафедры фізічнага выхавання Канпелькі Пятра Іванавіча 20 (дваццаць) пар лыжаў.

Абавязваюся вярнуць лыжы да 12 лютага 1993 г.

25 студзеня 1999 г. Прыходзька

 Запомніце выдзеленыя значэнні запазычаных слоў, якія ўжываюцца ў дыпламатычным падстылі афіцыйна-справавога стылю.
Прыдумайце з імі невялікія сказы

Аташэ	(франц. <i>attache</i>) — спецыяліст-кансультант у якой-небудзь галіне пры пасольстве (напрыклад, <i>ваенны аташэ, гандлёвы аташэ</i>)
Дэмарш	(франц. <i>demarche</i>) — дыпламатычнае выступленне ў форме ноты, мемарандума, заявы, адрасаванае ўраду якой-небудзь дзяржавы з мэтай выразіць пратэст, перасцярогу, дамагчыся ўступак і інш.
Канвенцыя	(лац. <i>conventio</i> ‘дагавор’) — міжнародны дагавор па якім-небудзь спецыяльным пытанні (напрыклад, <i>канвенцыя аб аўтарскім праве, чыгуначная канвенцыя</i>)
Канфрантацыя	(франц. <i>confrontation</i> , англ. <i>confrontation</i> , ад лац. <i>confrontatio</i>) — проціборства, супрацьпастаўленне палітычных прынцыпаў, сацыяльных сістэм
Мемарандум	(лац. <i>memorandum</i> ‘тое, што трэба помніць’) — дыпламатычны дакумент, у якім выкладзены погляды ўрада па якім-небудзь пытанні
Нота	(лац. <i>nota</i> ‘знак, заўвага’) — афіцыйны дыпламатычны зварот урада адной дзяржавы да ўрада другой (напрыклад, <i>нота пратэсту</i>)
Персона нон грата	(лац. <i>persona non grata</i> ‘непажаданая асоба’) — 1) дыпламатычны прадстаўнік, які не карыстаецца давер’ем з боку ўрада дзяржавы, куды ён прызначаны; 2) <i>перан.</i> асоба, якая не карыстаецца прыхільнасцю
Рэгламентацыя	(франц. <i>reglementation</i>) — падпарадкаванне ўстаноўленым правілам
Сатэліт	(лац. <i>satelles, -litis</i> ‘спадарожнік, паплечнік’) — 1) спадарожнік планеты (напрыклад, Месяц — спадарожнік Зямлі); 2) дзяржава, фармальна незалежная, а фактычна падпарадкаваная іншай, больш моцнай дзяржаве
Феміда	(грэч. <i>Themis, -idos</i> ‘імя багіні правасуддзя ў старажытнагрэчаскай міфалогіі’) — <i>перан.</i> правасуддзе
Эмбарга	(іспанск. <i>embargo</i>) — 1) забарона на ўвоз у краіну ці вываз за яе межы золата або іншаземнай валюты, асобных відаў тавараў, напрыклад, зброі; 2) затрыманне суднаў і грузаў, якія належаць іншай дзяржаве, у сувязі з палітычнымі ўскладненнямі

Навуковы стыль

Сфера навукі, тэхнікі, вытворчасці патрабуе своеасаблівых сродкаў выражэння думкі, якія і знайшлі адлюстраванне ў навуковым стылі. Навуковы стыль рэалізуецца ў манаграфіях, навуковых артыкулах, рэфератах, лекцыях, навуковых дакладах і пад. і існуе пераважна ў пісьмовай форме.

Характэрныя стылёвыя рысы: сэнсавая дакладнасць (адназначнасць выражэння думкі), інфарматыўная насычанасць, аб'ектыўнасць выкладу, бязвобразнасць, лагічнасць.

Кожная галіна навукі, вытворчасці мае пэўную сістэму спецыяльных найменняў, таму ў навуковым стылі шырока прадстаўлена тэрміналагічная лексіка.

Марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці навуковага стылю:

➤ пераважае іменная лексіка ў параўнанні з дзеяслоўнай;

➤ часта ўжываюцца адцягненыя, абстрактныя назоўнікі на **-нне, -цыя, -це** (*паняцце, градацыя, растварэнне*); назоўнікі, утвораныя ад дзеясловаў (*абмежаванне, пашырэнне*);

➤ назоўнікі часта выкарыстоўваюцца ў родным склоне (*тэмпература плаўлення, знак кангруэнтнасці*);

➤ пашыраны дзеясловы ў форме цяперашняга часу, якія абазначаюць пазачасовае дзеянне (*Вуглярод уваходзіць у склад вуглякіслага газу. Атамы рухаюцца*);

➤ замест дзеясловаў часта ўжываюцца дзеяслоўна-іменныя словазлучэнні (*знаходзяць прымяненне замест прымяняюцца, аказваюць уздзеянне замест уздейнічаюць, уступаюць ва ўзаемадзеянне замест узаемадзейнічаюць*);

➤ пашыраны прыназоўнікі, прыназоўнікавыя спалучэнні, злучнікі, утвораныя ад назоўнікаў (*пры дапамозе, у якасці, у адносінах, у залежнасці ад, у сувязі з*);

➤ сказы вельмі часта ўскладняюцца аднароднымі членамі, дзеепрыслоўнымі і дзеепрыметнымі зваротамі, удакладняльнымі членамі сказа, пабочнымі словамі і г.д.:

Шчытападобны храсток, самы буйны храсток гартані, складаецца з дзвюх чатырохвугольных пласцінак, злучаных пад вуглом у пярэдняй частцы гартані. Вугал злучэння пласцінак у жанчын складае прыкладна 120°, у мужчын — 90°. У мужчын гэты вугал вельмі выступае наперад, утвараючы выступ гартані — “адамаў яблык”.

 Запомніце выдзеленыя значэнні запазычаных слоў.
Прыдумайце з імі невялікія сказы

Дагматызм	(ад грэч. <i>dogma</i> , <i>-atos</i> ‘думка, вучэнне’) — некрытычнае мысленне (догмамі), сляпая вера ў нязменнасць тых або іншых палажэнняў, прызнанне іх за бяспрэчную ісціну
Дактрына	(лац. <i>doctrina</i> ‘навука’) — сістэматызаванае вучэнне (звычайна філасофскае, палітычнае, ідэалагічнае), звязная канцэпцыя, сукупнасць тэарэтычных ці палітычных прынцыпаў (напрыклад, <i>дзяржаўная дактрына, ваенная дактрына</i>)
Дылема	(грэч. <i>dilemma</i>) — 1) суджэнне або вывад з двума ўзаемавыключальнымі палажэннямі, з якіх неабходна выбраць адно, бо трэцяе немагчыма; 2) <i>перан.</i> цяжкі выбар паміж дзвюма магчымасцямі
Субардынацыя	(лац. <i>subordinatio</i>) — 1) сістэма строгага падпарадкавання малодшых службовых асоб старшым ; 2) <i>фізіялаг.</i> уплыў цэнтральнай нервовай сістэмы на функцыянальны стан перыферычнай нервовай сістэмы
Схаластыка	(грэч. <i>scholastikos</i> ‘школьны’) — 1) сярэдневяковая рэлігійна-ідэалістычная філасофія, якая вызначалася абстрактнымі разважаннямі і фармальнымі лагічнымі мудрагельствамі ; 2) <i>перан.</i> фармальныя веды, адарваныя ад жыцця

18. Прачытайце тэкст. Які вывад можна зрабіць? Да якога стылю належыць прыведзены тэкст?

Калі хочаце, мова — гэта акіян. Можна чэрпаць і наліваць у ёмістасці рознай формы. Адна і тая ж вада прымае форму куба, бутэлькі, амфары, крыштальнага шара і бруднай лужы.

Шмат моў унутры адной мовы, ну, або, скажам мягчэй, шмат моўных сфер. Успомнім некаторыя з іх.

Мова тэхнічнай і дакументальнай інфармацыі. Мова судаводства і пратаколаў. Мова газетнай інфармацыі. Мова вучоных дакладаў, папулярных лекцый, застольных прамоў, справаздачных дакладаў... Мова, якой я пішу заяву аб прадстаўленні мне жылплошчы, і мова, якой я пішу санет.

Недарэчна выглядала б фраза ў інструкцыі: «Прышоўшы на сваё цёпленькае месечка і ўсеўшыся на свой замаслены стулічак, вахцёр абавязаны бліснуць вачыма ва ўсе бакі!..»

Гэтак жа сама недарэчна выглядала б фраза ў інтымным лісце: «Ніжэйпададзеным паведамляю грамадзянцы Сідаравай, што вось ужо тыдзень я адчуваю любоўнае тамленне!..»

(У. Салаухін)

19. Растлумачце значэнне фразеалагізмаў і вызначце стылістычна нейтральныя, гутарковыя і кніжнага характару

Замарыць чарвяка, абі дзень да вечара, гордзіеў вузел, ахілесавы пяты, пацалаваць замок, калос на гліняных нагах, гады ў рады, каліф на час, зялёная вуліца, набірацца розуму, садом і гамора, адбою няма, адзін чорт маляваў, узяць за горла, блізкі свет, камень спатыкнення, маг і чарадзей, як сонная муха, дуба даць, адамаў яблык, яблык разладу.

20. Прывядзіце стылістычныя (семантыка-стылістычныя) сінонімы да наступных слоў.

Перавялічваць, інтрыган, заплакаць, заробочная плата, выгнаць, беспарадак, размаўляць, хлусня, ісці, пакаранне, многа.

21. Напішыце сачыненне-апісанне сябе. Якія моўныя сродкі, характэрныя для стылю мастацкай літаратуры, вы выкарысталі?

22. Растлумачце значэнне наступных словазлучэнняў (перыфраз), характэрных для публіцыстычнага стылю

Чорнае золата, стальная птушка, стальны конь, зялёнае багацце, каралева спорту, цар пушчы, другі хлеб, блакітнае паліва, цар звяроў.

23. Напішыце невялікую творчую работу ў публіцыстычным стылі — выкажце сваё меркаванне пра якую-небудзь актуальную грамадскую праблему, палітычную падзею.

24. Знайдзіце рысы афіцыйна-справавога стылю ў дадзеным тэксце

Аб рэгламентацыі смехавытворчасці і ўпарадкаванні смехаспажывання

1.1. Смех — гэта наш неад’емны набытак. Смех — назоўнік. Пагэтану берагчы і прымнажаць яго — абавязак кожнага сумленнага грамадзяніна, незалежна ад наяўнасці ў яго пачуцця гумару. Кожны грамадзянін, які дасягнуў смехаваспелага ўзросту, мае права смяяцца. Гэта права замацоўваецца за ім пажыццёва, пагалоўна, па месцы жыхарства, месцы пад сонцам, другіх сідзячых, стаячых і іншых месцах, незалежна ад полаўзроставай прыналежнасці, сацыяльных прымет і жадання.

1.2. Практычнае ажыццяўленне гэтага права знаходзіць адлюстраванне ў шэрагу палажэнняў, прадугледжаных для смеху.

1.3. Час для публікацыі п. 3 яшчэ не настаў.

1.4. За арганізацыю, ажыццяўленне, распаўсюджанне смеху нясуць адказнасць ведамствы і арганізацыі, якія па ўзгадненні з мясцовымі органамі ўлады сумесна намячаюць яго аб’екты, колькасць, характар, час і месцы ажыццяўлення. Для чаго, не пазней чым за 15 дзен да моманту намечанага смеху, неабходна звярнуцца з пісьмовай заявай у адпаведныя органы, якія надзелены правам забараніць або не дазволіць правядзенне несанкцыянаванага смеху.

1.5. Устанавіць разумныя нормы спажывання смеху, пералік асноўных яго відаў, дазволена на тэрыторыі СССР і саюзных рэспублік у залежнасці ад артыкулаў УК, бюджэту, сур'ёзнасці моманту і перамены ветру...

Працяг будзе...

25. Замяніце: а) словы і словазлучэнні, якія маюць афарбоўку афіцыйна-справавога стылю, нейтральнымі сінонімамі:

вышэйпададзенае, прадставіць жылплошчу, аддаць распараджэнне, пражываць;

б) нейтральныя словы і выразы такімі, якія маюць афарбоўку афіцыйна-справавога стылю:

падзякаваць, паведаміць, з-за хваробы, працаваць, далі творчы адпачынак, удзельнічаў.

26. Напішыце заяву на імя дэкана вашага факультэта з просьбай дазволіць датэрмінова здаць экзамены, перавесці на індывідуальны графік работы. Прычыну прыдумайце самі.

27. Напішыце распіску на атрыманне грошай ад прыватнай асобы

28. Напішыце тлумачальную запіску з-за спазнення на заняткі

Узор:

Дэкану факультэта
эканомікі і кіравання
дац. Т. У. Емельянавай

Тлумачальная запіска

Я, Несцяровіч Іван Пятровіч, студэнт I курса гр. Э-12, 29 снежня 1999 года спазніўся на першую пару заняткаў у сувязі з затрымкай руху цягніка па маршруце Кіеў — Мінск на 1 гадзіну.

29.12.1999 г. Несцяровіч

29. Вызначце, да якога стылю — афіцыйна-справавога ці публіцыстычнага — належаць наступныя словы і якія з прыведзеных слоў маюць станоўчую ці адмоўную эмацыянальную афарбоўку

Адказчык, перабудова, апазіцыя, невыкананне, заканадаўства, альтэрнатыва, міласэрнасць, мяшчанскі, ваяж, пазітыўны, расізм, вышэйпаказаны, спагнаць, здзяйсненні, падацель, прэтэнзіі, абскардзіць, выканаўчы, самаахвярнасць, імпульс, сабатаж, радыкальны.

30. Перакладзіце на беларускую мову ўрывак з падручніка па анатоміі або па гісталогіі.

Вусна пераказшыце гэты ўрывак.

Паводле перакладзенага тэкста адкажыце на пытанні:

Якія часціны мовы выкарыстоўваюцца ў навуковым стылі часцей, якія — не выкарыстоўваюцца?

Якія формы дзеясловаў (час) і назоўнікаў (склон) пераважаюць?

Якія асаблівасці пабудовы сказаў у навуковым стылі (простыя — складаныя (злучнікавыя (складаназлучаныя, складаназалежныя), бяззлучнікавыя), двухсастаўныя — аднасастаўныя, развітыя — неразвітыя, ускладненыя — няўскладненыя)?

Што агульнага мае навуковы стыль з афіцыйна-справавым?

Вызначце паходжанне (спосаб утварэння) навуковых тэрмінаў у перакладзеным тэксце.

31. *Прачытайце прыклады пабочных слоў і выразаў і ўстанавіце іх значэнне:*

1) *ацэнка (выражэнне ўпэўненасці, няўпэўненасці, сумнення, верагоднасці);*

2) *эмацыянальная ацэнка (задавальненне, незадавальненне, здзіўленне);*

3) *крыніца паведамлення;*

4) *сувязь і парадак думак ці спосаб афармлення думак;*

5) *выражэнне ветлівасці, прыцягванне ўвагі суб'екта да паведамлення*

Калі ласка, нарэшце, на жаль, відаць, па-першае, такім чынам, згадзіцеся, несумненна, верагодна, на шчасце, як паведамлялі, паслухайце, як відаць, па-другое, здаецца, сапраўды, адным словам, мусіць, праўда, кажуць, вядома, зразумела, натуральна, па-мойму, безумоўна, наадварот, на маю думку, з аднаго боку.

32. *Перакладзіце на беларускую мову*

Мышцы, расшыраючыя і сужываючыя зрачок, образованы мионейральной тканью.

Сетчатка и зрительный нерв формируются из нервного и нейроглиального материала в виде глазных пузырей, позднее преобразующихся в глазные яблоки.

Радужная оболочка — пластинка кольцевидной формы с отверстием изменяющегося диаметра; регулирует количество света, падающего на сетчатку.

Орган зрения состоит из глазного яблока, соединенного посредством зрительного нерва с мозгом, и вспомогательного аппарата.

Хрусталик поддерживается в определённом положении посредством ресничного пояса, образованного нитями цинновой связки.

Стекловидное тело — гелеобразное прозрачное вещество, содержащее до 99% воды.

33. Запоўніце таблицу, выбраўшы адпаведныя кожнаму стылю функцыі і моўныя сродкі

Стыль	Функцыя	Моўныя сродкі		
		лексічныя	марфалагічныя	сінтаксічныя
Размоўны				
Публіцыстычны				
Афіцыйна-справавы				
Навуковы				
Мастацкай літаратуры				

Функцыі:

пазнавальная, камунікатыўная, намінацыйная, эстэтычная, экспрэсіўная.

Моўныя сродкі:

грамадска-палітычная лексіка;
 складаныя сказы;
 частыя паўторы слоў;
 тэрміналагічная лексіка;
 назоўнікі, утвораныя ад дзеясловаў;
 вобразна-выяўленчыя сродкі;
 загадны лад дзеяслова;
 няпоўныя сказы (калі прапушчаны асобныя члены сказа);
 абстрактная лексіка;
 назоўнікі ў родным склоне;
 ацэначная лексіка;
 канцылярскія штампы;
 словы з памяншальна-ласкавымі суфіксамі;
 бытавая лексіка;
 выклічнікі, часціцы;
 рытарычныя звароты, пытанні;
 пабочныя словы і словазлучэнні;
 інфінітыў;
 пытальныя, пабуджальныя, клічныя сказы;
 фразеалагізмы, экспрэсіўна-эмацыянальная лексіка;
 не ўжываецца 1 асоба адзіночнага ліку;
 дзеепрыслоўныя і дзеепрыметныя звароты.

МЕДЫЦЫНСКАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ

Фарміраванне і развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі

У 20-х г.г. XX стагоддзя, пад час ажыццяўлення дзяржаўнай палітыкі беларусізацыі, шырока разгарнулася распрацоўка навуковай тэрміналогіі на беларускай мове.

У лютым 1921 г. ў Беларускай ССР была створана Навукова-тэрміналагічная камісія, якая пачала праводзіць работу па ўпарадкаванні беларускай навуковай тэрміналогіі. Пачаткам распрацоўкі медыцынскай тэрміналогіі можна лічыць канец 1923 г., калі супрацоўнік прыродазнаўчай секцыі Інбелкульта ўрач І. Цвікевіч заняўся ўкладаннем тэрміналогіі па анатоміі, фізіялогіі і гігіене. З 1924 г. гэта справа была перададзена толькі што заснаванай медыцынскай секцыі. Тэрміналагічная камісія, створаная медыцынскай секцыяй, пастанавіла пачаць распрацоўку беларускай медыцынскай тэрміналогіі з тэрміналогіі анатамічнай. За аснову тэрмінатворчасці была ўзята жывая народная мова. Часта на аснове народных назваў утвараліся неалагізмы. Не выключалася выкарыстанне запазычанняў, калі ўтвораныя неалагізмы мелі ненатуральны для беларускай мовы характар.

Тры выпускі распрацаванай і выдадзенай у сціслыя тэрміны першай нацыянальнай анатамічнай тэрміналогіі ўключаюць 6710 тэрмінаў, пададзеных на трох мовах — лацінскай, беларускай і рускай. Выданне беларускай анатамічнай тэрміналогіі садзейнічала фарміраванню адзінай, уніфікаванай сістэмы анатамічных, клінічных тэрмінаў.

Пасля завяршэння работы з анатамічнай тэрміналогіяй камісія мела намер пачаць распрацоўку тэрміналогіі іншых галін медыцыны. Аднак большасць выкладчыкаў медыцынскага факультэта БДУ, якому была даручана гэта справа, складалі асобы, запрошаныя з Расіі, якія не валодалі беларускай мовай. У гэтым — асноўная прычына малой выніковасці тэрмінатворчай працы медыцынскага факультэта.

Разам з тым, выданне медыцынскай літаратуры на беларускай мове павялічылася: колькасць выдадзеных кніг і брашур узрасла з адной у 1921 г. да трыццаці дзвюх у 1934 г., выходзілі медыцынскія перыядычныя выданні. У 1930 — 1937 г.г. друкуюцца падручнікі і дапаможнікі па асноўных дысцыплінах: хірургіі, артапедыі, фізіялогіі, скурных, венерычных хваробах і інш. Але ўжо ў 1938 г. публікацыя медыцынскай літаратуры на беларускай мове амаль поўнаспыняецца.

На развіцці беларускай тэрміналогіі адмоўна адбілася яе русіфікацыя як наступства моўнай рэформы 1933 г. У гэты час уласнабеларускія тэрміны замяняюцца калькамі з рускай мовы: *ныркі* замянілі на *почки*, *храсток* — на *храшч*, *сківіца* — на *чэлюсць*, *запаленне* — на *ўспаленне*.

У далейшым унармаванне медыцынскай тэрміналогіі вялося Інстытутам мовазнаўства АН БССР. У гэты час калькі з рускай мовы зноў замяняюцца беларускімі назвамі. Аднак спецыяльных слоўнікаў у галіне медыцыны не выдавалася, а ў нарматыўных слоўніках большасць медыцынскіх тэрмінаў не адлюстравана.

Пасля надання беларускай мове статусу дзяржаўнай (1990 г.) тэрмінатворчасць у галіне медыцынскіх ведаў некалькі актывізавалася: выдадзены праекты гісталагічнай і эмбрыялагічнай наменклатур, кароткі тлумачальны слоўнік для медыцынскіх сяцёр, кароткі фізіялагічны слоўнік. Апошняе выданне такога тыпу — «Руска-беларускі медыцынскі слоўнік» на 5000 слоў, складзены супрацоўнікамі Рэспубліканскай медыцынскай бібліятэкі (1993 г.).

Сучасны стан беларускай медыцынскай тэрміналогіі, як і тэхнічнай, геалагічнай і некаторых іншых, характарызуецца найменшай ступенню распрацаванасці, упарадкаванасці, таму актуальна паўстаюць пытанні ўкладання тлумачальных, перакладных слоўнікаў медыцынскіх тэрмінаў.

Тэрміналагічная лексіка

Тэрміны ствараюцца як найменні паняццяў, звязаных з вузкай галіной навукі або тэхнікі і прызначаных служыць сродкам зносін прафесіяналаў. Тэрміны характарызуюцца ўнармаванасцю, сістэматызаванасцю і павінны дакладна і лаканічна адлюстроўваць спецыяльныя паняцці, прадметы.

Ад тэрмінаў неабходна адрозніваць прафесіяналізмы, якія таксама ўваходзяць у склад спецыяльнай лексікі. Прафесіяналізмы з'яўляюцца паўафіцыйнымі словамі, выкарыстоўваюцца пераважна ў гутарковым стылі вузкім колам спецыялістаў і характарызуюцца наяўнасцю экспрэсіўна-эмацыянальных элементаў. Напрыклад, у асяроддзі медыкаў бытуюць наступныя прафесіяналізмы: *кубік* 'адзінка вымярэння вадкіх лекавых формаў', *палачкі* 'палачкаядзерныя лейкацыты ў крыві', *кукушка* 'прамыванне поласці рота метадам перамяшчэння' (хворы пад час працэдуры тэрэтычна павінны гаварыць "ку-ку", каб не захлынуцца), *дзяцінства* 'дзіцячае аддзяленне бальніцы', у рэаніматолагаў *заямліць* абазначае 'не выратаваць пацыента', у нейрахірургаў *чэрапнікі* — гэта 'хворыя з чэрапна-мазгавой траўмай', *праветрыць мазгі* — 'зрабіць трэпанакцыю чэрапа'.

Тэрміны ўтвараюцца заўсёды свядома, па меры ўсведамлення іх неабходнасці. Гэта пацвярджаецца тым, што многія тэрміны маюць аўтарства, вядомы імёны іх стваральнікаў. Словы ж, якія належаць да нетэрміналагічнай лексікі, узнікаюць, як правіла, стыхійна, у працэсе зносін.

Спецыфіка тэрмінаў:

➤ дакладнасць тэрміна патрабуе, каб аднаму знаку ў тэрмінасістэме адпавядала адно азначаемае, таму навука і тэхніка пазбягаюць мнагазначнасці ў тэрміналогіі. Тэрмін можа мець некалькі значэнняў, але яны, часцей за ўсё, належаць да розных тэрмінасістэм: *лакуна* — медыцынскае 'пустка паміж

органами’, лінгвістычнае ’прапушчанае месца ў тэксце’; *інтэрферэнцыя* — медыцынскае ’з’ява пры заражэнні арганізма рознымі вірусамі, калі пад уздзеяннем адных з іх клеткі арганізма выпрацоўваюць інтэрферон, што падаўляе развіццё іншых вірусаў’; лінгвістычнае ’ўзаемапранікненне моўных элементаў у выніку кантактавання моў’.

Часам некалькі значэнняў развіваецца ў тэрміна і ўнутры адной тэрміналагічнай сістэмы. Тут значнае месца займае метанімічны тып сувязі, калі значэнні аб’ядноўваюцца на аснове асацыяцый па сумежнасці ў прасторы і часе: *гіпертанія* ’павышэнне крывянога ціску; хвароба, якая выражаецца ў павышэнні крывянога ціску ў артэрыяльных сасудах’; *акушэрства* ’раздел медыцыны, які вывучае пытанні цяжарнасці, родаў і г.д.; аказанне практычнай медыцынскай дапамогі пры родах’.

Тэрміны часта ўтвараюцца ў выніку метафарычнага пераасэнсавання агульнаўжывальных слоў: *атака* ’імклівы напад войск на пазіцыі праціўніка; рэзкае абвастрэнне хваробы’; *шыйка* сцягна, *шыйка* жоўцевага пузыра, *корань* зуба.

➤ адсутнасць экспрэсіўнасці, эмацыянальнасці.

У асобных выпадках стварэнне тэрмінаў звязана з вобразнымі асацыяцыямі. Напрыклад, *наіўнымі кілерамі* і *натуральнымі кілерамі* называюць клеткі, якія ўдзельнічаюць у абаронных рэакцыях арганізма, а *смяротным пацалункам* — разбурэнне *натуральнымі кілерамі* чужародных клетак. Пад час функцыянавання падобных слоў у якасці тэрмінаў іх вобразнасць страчваецца.

➤ сістэмнасць. Тэрміны існуюць як узаемазалежныя элементы пэўнай тэрміналагічнай сістэмы. Яны могуць уступаць паміж сабой у сінанімічныя, антанімічныя адносіны (*вашывасць* — *педыкулёз*, *мікрацэфал* — *макрацэфал*, *блізарукасць* — *дальназоркасць*), прычым значная колькасць сінанімічных пар утвараецца з уласнабеларускага і запазычанага адпаведнікаў (*крываўка* — *дызентэрыя*, *заражэнне* — *інфекцыя*, *прастрэл* — *люмбага*).

Паводле будовы тэрміны ўяўляюць сабой словы або словазлучэнні. У якасці слоў-тэрмінаў выкарыстоўваюцца толькі назоўнікі, прыметнікі (*абартыўны*, *дыяфрагмальны*, *міжмышачны*), дзеясловы (*анатаміраваць*, *інерваваць*, *перкутаваць*) і прыслоўі (*унутрывенна*, *унутрымышачна*).

Тэрміны ўтвараюцца шляхам запазычання з іншых моў (у медыцынскай тэрміналогіі гэта, у асноўным, грэка-лацінскія запазычанні), пераасэнсавання значэння слоў (гл. *шыйка* сцягна, *наіўныя кілеры*), пры дапамозе ўласных словаўтваральных сродкаў (*адчувальнасць*, *цяжарнасць*, *запаленне*). Значная частка беларускіх тэрмінаў утвараецца шляхам калькавання рускіх тэрмінаў: *міжсценне*, *пераддзвер’е*, *перадплечча*, *прываротнік*.

Колькасць тэрмінаў-словазлучэнняў у галіновых тэрмінасістэмах нязменна ўзрастае¹. Часцей выкарыстоўваюцца наступныя тыпы тэрмінаў-словазлучэнняў:

➤ прыметнік + назоўнік (*вокавая звязка, грудзінна-ключычна-соскападобная мышца, фалікулярная абалонка*);

➤ назоўнік + назоўнік (*пераддзвер'е рота, паверхня дыяфрагмы, мышца ганарліўцаў*).

Нярэдка выкарыстоўваюцца трох- і шматслоўныя тэрміны (*ніжняя прадольная мышца; вялікі круг кровазвароту; мышца, якая падымае лапатку; баразна сухажылля доўгага згібальніка вялікага пальца ступні*).

Асноўныя накірункі развіцця і ўдасканалення тэрміналогіі ўключаюць, па-першае, імкненне да сэнсавай дыферэнцыяцыі, размежавання сінанімічных тэрмінаў, і па-другое, фарміраванне інтэрнацыянальнага слоя навуковых тэрмінаў. Апошняе звязана з агульнымі працэсамі інтэрнацыяналізацыі, уніфікацыі навуковых даследаванняў. З мэтай распрацоўкі тэрмінаў, зразумелых для спецыялістаў адной галіны навукі ў розных краінах, створана Міжнародная арганізацыя па уніфікацыі тэрміналагічных неалагізмаў (МАУТН), каардынацыйны цэнтр якой працуе ў Варшаве пры падтрымцы ЮНЕСКА.

34. *Успомніце значэнне грэка-лацінскіх тэрмінаэлементаў. Напішыце 1—2 прыклады (медыцынскія тэрміны) выкарыстання кожнага тэрмінаэлемента*

Экта-, пост-, мета-, рэ-, сі-, дыс- (дыз-).

Ала-, гетэра-, гома-, іза-, тэле-, орта-, ксера-, мегала-, оліга-, пан-, брахі-, тахі-, цыяна-, гліка-, лейка-, полія-, некра-

-іт, -ома, -тамія, -танія, -фагія, -плазія, -алгія, -трафія, -склероз, -стаз.

35. *Растлумачце значэнне слоў. Выдзеліце грэчаскія і лацінскія прыстаўкі, вызначце іх семантыку*

Эндаскапія, апатыя, дыягназ, інтранатальны, гіпатанія, дыяліз, трансплантацыя, дыярэя, інфраструктура, сімбіёз, дэпіляцыя, дэзінфекцыя.

36. *Перакладзіце на беларускую і лацінскую мовы наступныя фармацэўтычныя тэрміны*

Цианид, йодид, кортизон, эуфиллин, метилэстрадиол, эвкалиптовое мас-ло, рифампицин, суппозиторий, теофиллин, валериана, дибазол, ихтиол, рас-твор аммиака, оксациллин, дистиллированная вода, неомицин.

¹ Гл.: Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. — Мн., 2003. — С. 379.

37. 🗺️ *Перакладзіце на беларускую мову. Чым адрозніваюцца рускі і беларускі эквіваленты слоў?*

Витаминизировать, возбудитель, воспалительный, врождённый, гематологический, дрожательный, запломбированный, инфекционный, компенсированный, лекарственный, настроение, недостаточность, непереносимость, парасимпатический, раздражение, сердцебиение, чувствительный, предплечье, туловище, ткань, преддверие.

38. 🗺️ *Запомніце пераклад некаторых слоў, звязаных з медыцынай, на беларускую мову*

бедро — сцягно	насильственный — гвалтоўны
беременность — цяжарнасць	нетрудоспособность —
бред — трызненне	непрацаздольнасць
веко — павека	ожог — апёк
висок — скронь	осложнение — ускладненне
внутренности — вантробы	осмотр — агляд
волдырь — пухір	отравление — атручэнне
воспаление — запаленне	очки — акуляры
восстановление — узнаўленне	питание — харчаванне
госпиталь — шпіталь	пищевод — стрававод
давление — ціск	почка — нырка
жажда — смага	прививка — прышчэпка
жалоба — скарга	ресницы — вейкі
железа — залоза	свёртывание — згусанне
желудок — страўнік	скарлатина — шкарлятына
желудочек — жалудачак	слюна — сліна
желчь — жоўць	сознание — прытомнасць
жир — тлушч	состояние — стан
затылок — патыліца	средостение — міжсценне
зоб — валляк	столбняк — слупняк
зрачок — зрэнка	страдать — пакутваць
изжога — пякотка	урод — вырадак
икра — лытка	уход — догляд
кожа — скура	хрящ — храсток
копчик — хвасцец	чашечка — рэпка
корь — адзёр	челюсть — сківіца
костыль — мыліца	чувствительность —
ладонь — далонь	адчувальнасць
лицо — твар	

39. У якіх выпадках значэнні наступных слоў маюць метафарычную суаднесенасць, у якіх — метанімічную?

Альвеола (ад лац. *alveolus* 'паглыбленне, пузырок') — 1. Паглыбленне ў сківіцы, у якім змяшчаецца карань зуба. 2. Маленькі лёгачны пузырок (на канцы кожнай бронхі), куды пранікае паветра пры дыханні.

Ампула (лац. *ampulla*) — 1. Герметычна запаяная шкляная пасудзіна невялікіх памераў, у якой у стэрыльным выглядзе захоўваецца пэўная доза лякарства, раствору, крыві і інш. 2. Расшыраная частка палага органа, які мае трубчастую будову (напр., *ампула слёзнага канала*).

Анатомія (ад грэч. *anatomē* 'рассячэнне') - 1. Навука аб будове жывых арганізмаў. 2. Будова арганізма, органа.

Гіпс (грэч. *gypsos* 'мел, гліна') — 1. Мінерал класа сульфатаў, вапністае рэчыва белага колеру. 2. Хірургічная павязка з гэтага рэчыва.

Ірадыяцыя (ад лац. *irradiare* 'ззяць') — 1. Распаўсюджанне працэсу ўзбуджэння або тармажэння ў цэнтральнай нервовай сістэме. 2. Распаўсюджанне болю за межы пашкодванага месца.

Аптэка (грэч. *apothēke* 'склад') — 1. Установа, дзе па рэцэптах урачоў робяцца і адпускаюцца лякарствы. 2. Набор лякарстваў, неабходны для першай дапамогі або хатняга лячэння.

Ганглій (грэч. *ganglion* 'пухліна') — 1. Вузел нервовых клетак і валокнаў, акружаны злучальнатканкавай абалонкай. 2. Невялікая пухліна са студзяністым змесцівам (кіста), якая развілася з сустаўнай сумкі.

40.   Падбярыце да наступных мнагазначных слоў значэнні з розных тэрмінасістэм:

лігатура (лац. *ligatura* 'сувязь'),

антаганіст (грэч. *antagonistes, antagonisma* 'спрэчка, барацьба'),

апендыкс (лац. *appendix* 'прыдатак'),

дэмаркацыя (фр. *demarcation* 'размежаванне'),

апекс (лац. *apex* 'вяршыня'),

інтэрферэнцыя (*інтэр* + лац. *ferens, -ntis* 'які нясе, пераносіць'),

аэрон (ад грэч. *aer* 'паветра'),

донар (англ. *donar*, ад лац. *donare* 'дарыць, ахвяраваць'),

інвалюцыя (лац. *invalutio* 'згортванне'),

дарсальны (лац. *dorsum* 'спіна').

1. Чалавек, у якога бяруць кроў для пералівання.

2. *анат.* Спінны, размешчаны на спіннай паверхні цела чалавека або жывёлы.

3. *астр.* Пункт нябеснай сферы, у напрамку да якога рухаецца Сонечная сістэма.

4. Непрымірымы праціўнік.

5. *тэхн.* Кароткі шланг у ніжняй частцы дырыжабля для рэгуліроўкі колькасці газу.

6. Лекавы процірвотны сродак, які ўжываецца пры марской і паветранай хваробах.

7. *фізічн.* Дэфект крышталічнай рашоткі паўправадніка (напрыклад, дамешкавы атам), здольны аддаваць электроны ў зону праводнасці.

8. Устанаўленне і абазначэнне на мясцовасці граніцы паміж сумежнымі дзяржвамі.

9. *біял.* Мікраарганізм, які тармозіць жыццядзейнасць іншых мікраарганізмаў.

10. Адмежаванне амярцвелых участкаў тканкі ад здаровых.

11. Адваротнае развіццё органаў, тканак, клетак; атрафія органаў пры паталогіі і старэнні.

12. Лёгкі сплаў алюмінія з меддзю, крэмніем, а часам з прымессю літыю; выкарыстоўваецца ў самалётабудаванні.

13. Мышца, якая дзейнічае ў процілеглым напрамку адносна другой мышцы.

14. *мат.* Такое адлюстраванне некаторай сукупнасці ў сабе, што пры паўторным яго прымяненні кожны элемент вяртаецца на сваё месца.

15. *фізічн.* Узаемнае ўзмацненне або аслабленне хваляў (светлавых, гукавых, электрычных) пры іх накладванні адна на другую.

16. Нітка, якой перавязваюць крывяносныя сасуды пры аперацыі.

17. *анат.* Кончык языка.

18. З'ява пры заражэнні арганізма рознымі вірусамі, калі пад уздзеяннем адных з іх клеткі арганізма выпрацоўваюць інтэрферон, што падаўляе развіццё іншых вірусаў.

19. *лінгв.* Зычны гук, пры ўтварэнні якога спінка языка датыкаецца да паднябення і альвеолаў.

20. *лінгв.* Узаемапранікненне моўных элементаў у выніку кантактавання моў.

21. *анат.* Адростак сляпой кішкі.

22. Літара, утвораная са спалучэння элементаў дзвюх літар.

41. 📖 Якія пераносныя значэнні, не звязаныя з медыцынай, маюць наступныя медыцынскія тэрміны?

Агонія, артэрыя, дэпрэсія, атавізм, атрафія, імунітэт, ін'екцыя, калапс, зандзіраваць.

Якія пераносныя значэнні, звязаныя з медыцынай, маюць наступныя словы?

Карбункул, Атлант, інкубацыя, лабірынт, кампенсацыя, дыскрымінацыя.

42. 📖 I. Узнавіце па наступных тэрмінах кароткае навуковае апісанне размяшчэння, функцый і формы страўніка. Растлумачце тэрміны

Страўнік (gaster, ventriculus), стрававальны тракт, стрававод, дванаццаціперсная кішка, стрававальны сок, пепсін, ліпаза, саляная кіслата, слізь, антыанемічны фактар (фактар Касла), вітамін В₁₂, адсорбцыя, кішэчная сценка, брахіморфны тып целаскладу, даліхаморфны тып целаскладу, мезаморфны тып целаскладу.

II. *Узнавіце па наступных тэрмінах кароткае навуковае апісанне размяшчэння, функцый і формы падстраўнікавай залозы. Растлумачце тэрміны*

Падстраўнікавая залоза (pancreas), забрушынна, экзакрынная частка, сакраторны аддзел, пратокавы апарат, эндакринная частка, панкреатычны сок, дванаццаціперсная кішка, пратэалітычныя ферменты, трыпсін, хіматрыпсін, амілалітычныя ферменты, панкреатычныя астраўкі, гармоны інсулін, глюкагон, вугляводны і тлушчавы абмен, злучальнатканкавая капсула, I-II паяснічныя пазванкі, пазваночнік, аорта, ніжняя полая і левая ныркавая вены, страўнік.

43. *Падбярыце сінонімы да наступных слоў. Растлумачце значэнні слоў*
Абеззаражываць, анкагенны, самаатручванне, кровазварот, галаўная вадзянка, авітаміноз, гіпатэнзія, гоматрансплантацыя, іхтыёз, скрыты, лунацізм, лускаваты лішай, насмарк, сухоты, сінюшнасьць.

44. *Падбярыце антонімы да наступных слоў. Растлумачце значэнні слоў*
Брадыкардыя, сістала, карлікавасць, брахіцэфал, рэцыпіент, андрафобія, крыз, лейкапенія, прагенія, трамбапенія, гіпасмія, кіфоз.

45. *Вызначце памылкі, дапушчаныя ў наступных сказах.*

Тыпы магчымых памылак:

- 1) *няправільнае ўжыванне фразеалагізмаў, устойлівых словазлучэнняў;*
- 2) *няўдалае выкарыстанне асобных слоў паводле сэнсу (паронімаў і інш.);*
- 3) *моўная празмернасць (выкарыстанне “лішніх” слоў);*
- 4) *моўная недастатковасць (неапраўданы пропуск слоў);*
- 5) *стылістычна неапраўданае ўжыванне слоў;*
- 6) *лагічныя памылкі (выкарыстанне неаднародных паняццяў, прадметаў у якасці аднародных членаў і інш.)*

I. 1. І бачу я па вачах мядзведзя, што ён не бачыць мяне і з перапугу каціць благім матам куды папала.

2. Статыстычныя дадзеныя паказваюць карціну, якая склалася на нашым факультэце, які займае апошняе месца па паспяховасці.

3. Пасля ўроку Пеця звярнуўся да настаўніцы з хадайніцтвам, каб яго адпусцілі дадому.

4. Узаемапаразуменне і давер іграюць вялікае значэнне ў сямейным жыцці.

5. Шчасце ўсіх людзей, усяго народа — вось што павінна быць і нашым асабовым шчасцем.

6. Музыка аказала моцнае ўражанне на ўсіх.

7. Алесь спатыкнуўся і паляцеў уверх кармашкамі.

8. Гэты спартсмен быў першым прэцэдэнтам на першае месца ў спаборніцтвах.

9. Лекцыі былі прачытаны не толькі на нашым курсе, але і факультэце.

10. Адзінагалосна ўсе ўскрыкнулі: «Так яму і трэба!»

II. 1. Еўфрасіння Полацкая — нябесная заступніца Рэспублікі Беларусь.

2. Васільеўна была проста аграном па прафесіі.

3. Ёсць і шмат іншых фактараў, якія трэба вырашыць.

4. Мітрафанушка пастаянна лаяўся са сваімі настаўнікамі.

5. Шмат гадоў прайшло пасля першага выдавецтва рамана

I. Шамякіна «Сэрца на далоні».

6. Мая чашка цярплівасці лопнула.

7. У кросе прымалі ўдзел школьнікі, хімікі, энергетыкі, студэнты.

8. Сын яго працаваў падпольшчыкам.

9. Жыццё падрыхтавала для ўступлення ў новае жыццё шмат новых людзей.

10. Вясна ў гэтым годзе не прымусіла чакаць.

III. 1. Мова герояў I. Мележа адрозніваецца ад герояў іншых твораў.

2. Уся ўвага Мірона была прыкута да Пясчанага Груда, адзінага месца, дзе пераправа магла даць эфектныя вынікі.

3. У горадзе не хапала не толькі паліва, але і іншых прадуктаў.

4. Ён прытрымліваўся, што вайна не павінна быць сродкам вырашэння спрэчных пытанняў паміж дзяржавамі.

5. Пасля гэтага дакладна можна сказаць, што ён нарадзіўся ў шчаслівай кашулі.

6. Я, Гаўрыленка Алена Ігараўна, 02.03.2004 г. спазнілася на заняткі па фізіцы ў сувязі з тым, што мне лень было падымацца ў 7 гадзін раніцы.

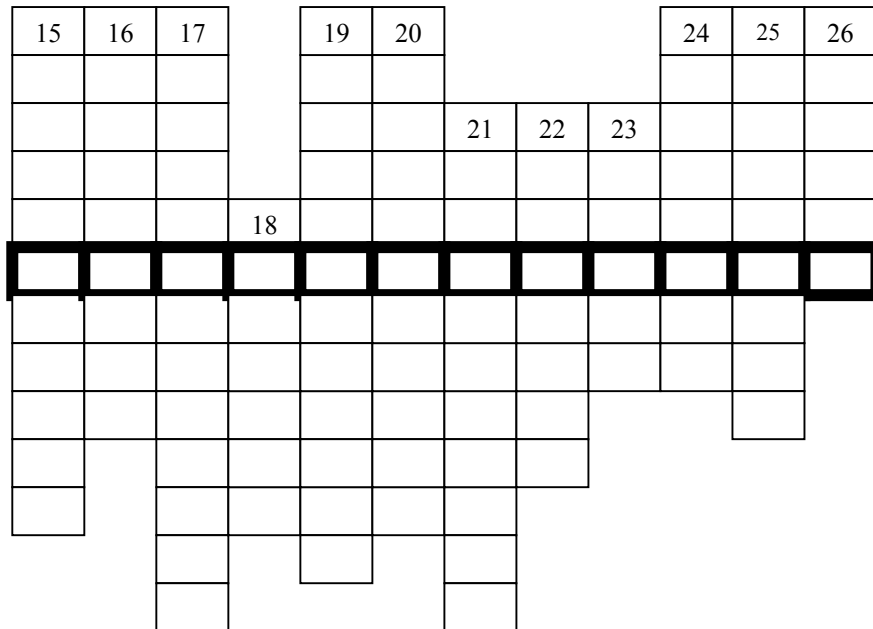
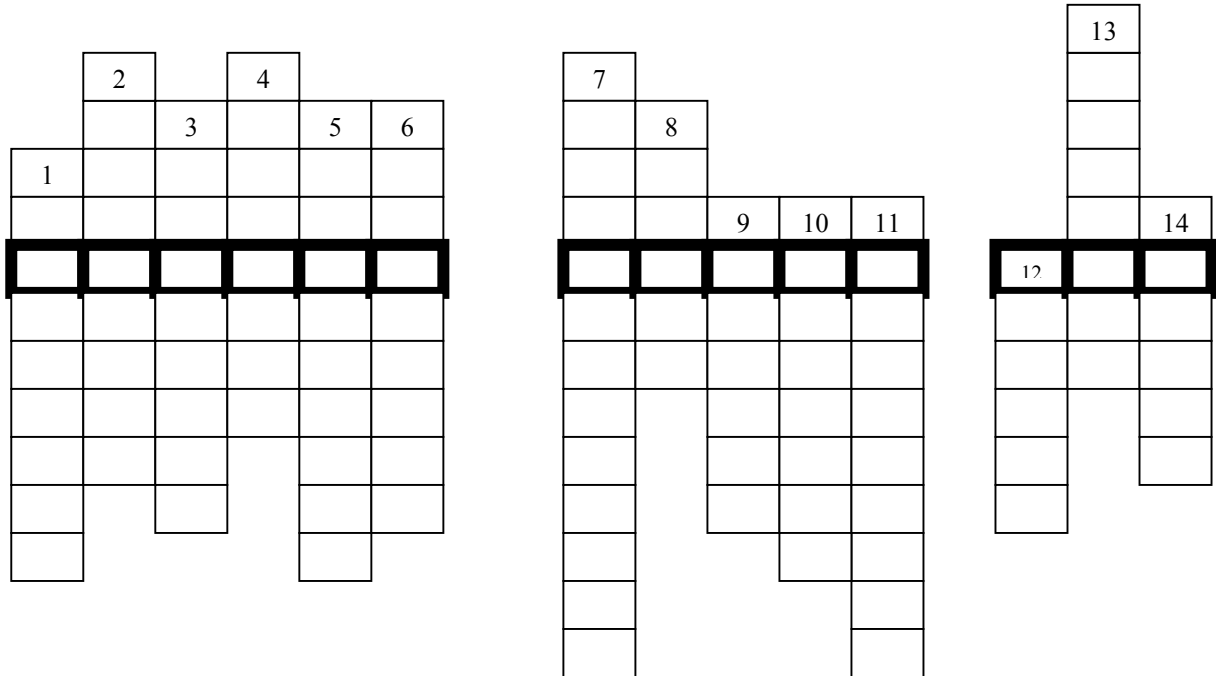
7. З гэтых слоў можна падкрэсліць, што каханне — гэта незвычайнае пачуццё, дзеля якога варта жыць.

8. Кожны чалавек мае свой асобны характар.

9. Вы ўсё жыццё спусціўшы рукавы пражылі.

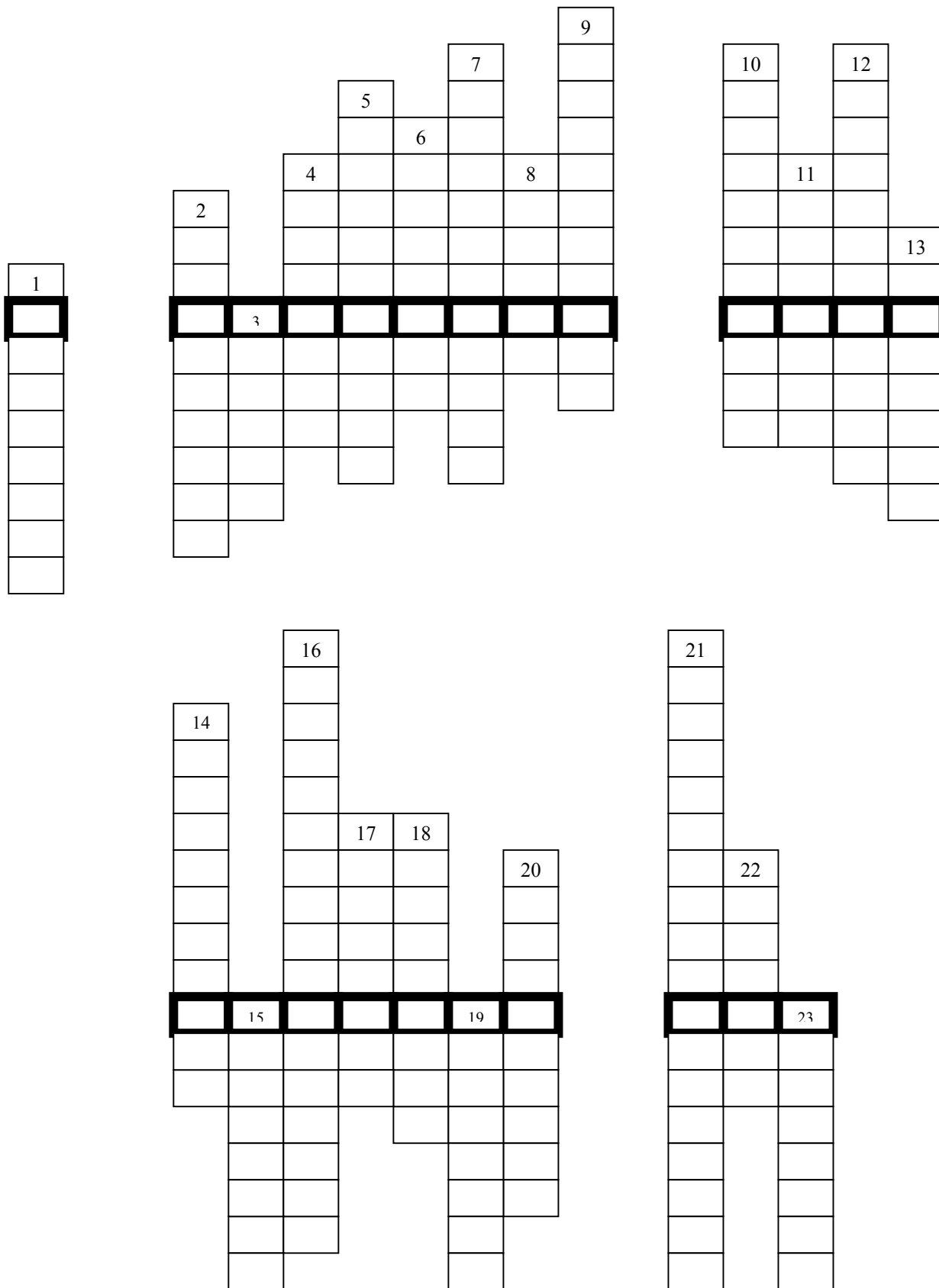
10. Бескарыснае служэнне людзям павінна кіраваць чалавекам у яго ўчынках.

КРЫЖАВАНКА
«КЛІНІЧНАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ»

1. Рэнтгенаўскі здымак малочнай залозы.
 2. Расстройства стрававання.
 3. Агульная назва дэрматозаў з гнойным запаленнем скуры.
 4. Запаленне нёбных міндалін.
 5. Запаленне падстраўнікавай залозы.
 6. Боязь адзіноты.
 7. Склероз лёгачнай тканкі.
 8. Запаленне скуры нервова-алергічнага характару, якое суправаджаецца высыпаннямі, зудам, з'яўленнем пупыркоў і гнайнічкоў.
 9. Сукупнасць ведаў аб хваробе, атрыманых ад хворага; перадгісторыя хваробы.
 10. Ускрыццё поласці мачавага пупыра; няпоўнае выдаленне кісты.
 11. Метад лячэння ныркавай недастатковасці пры дапамозе апарата «штучная нырка».
 12. Функцыянальнае захворванне нервовай сістэмы.
 13. Злаякасная пухліна з клетак, якія прадуючыруюць меланін.
 14. Памяншэнне колькасці эрытрацытаў і ўтрымання гемаглабіна ў аб'ёмнай адзінцы крыві.
 15. Запаленне касцявога мозга.
 16. Раздзел медыцыны, які вывучае хваробы і дэфармацыі апорна-рухальнага апарата.
 17. Няпоўная колькасць пальцаў кіцей або стоп.
 18. Прыжыццёвае ўзяцце і даследаванне кавалачка тканкі ў дыягнастычных мэтах.
 19. Запаволенасць рухаў.
 20. Штучны вонкавы свішч страўніка.
 21. Павышанае ўтрыманне трамбацытаў у крыві.
 22. Выдаленне часткі органа або анатамічнага ўтварэння, звычайна са злучэннем яго захаваных частак.
 23. Адсутнасць гучнасці голасу.
 24. Запаленне слізістай абалонкі поласці рота.
 25. Схільнасць да крывацёчнасці.
 26. Гнайнік, нарыў.
- (Разгадаўшы крыжаванку, вы зможаце даведацца пра адзін з асноўных прынцыпаў работы ўрача — транслітэрацыя з лац.)*

КРЫЖАВАНКА

1. Вадкая лекавая форма, што ўяўляе сабой дысперсную сістэму, у якой цвёрдае рэчыва ўзважана ў вадкасці.

2. Раздзел медыцыны, які займаецца лячэннем і прафілактыкай туберкулёза.

3. Агульная назва групы хвароб, якія характарызуюцца залішнім выдзяленнем мачы з арганізма.

4. Паталагічнае выпадзенне валасоў.

5. Рэнтгеналагічнае даследаванне вен пры дапамозе кантрастных рэчываў.

6. “Крывяная шышка”, утварэнне поласці, якая ўтрымлівае кроў.

7. Запаленне слізістай абалонкі канала шыйкі маткі.

8. Запаленне ныркі.

9. Рассячэнне рагавіцы.

10. Спіннамазгавая або чэрапна-мазгавая грыжа, якая складаецца з мазгавых абалонак.

11. Вадкая мазь.

12. Запаленне вены з утварэннем тромба.

13. Касцёвамазгавая клетка з характэрнай зярністасцю ў пратаплазме.

14. Маларухавасць, скаванасць рухаў.

15. Расстройства голасаўтварэння

16. Перасадка органа або тканак ад чалавека да другога чалавека.

17. Адсутнасць менструацыі на прцягу 6-ці месяцаў.

18. Аддзяленне лёгкага ад тканак, якія мяжуюць з ім.

19. Запаленне сценак крывяносных сасудаў.

20. Запаволенае глытанне.

21. Вынік графічнай рэгістрацыі біяпатэнцыялаў сэрца.

22. Канал, які ў норме адсутнічае і злучае органы або поласці цела паміж сабой ці са знешнім асяроддзем.

23. Застой жоўці.

ЗМЕСТ

ЛЕКСІКА	3
Тыпы мнагазначнасці слова.....	3
Сістэмныя сувязі ў лексіцы.....	3
<i>Практыкаванні</i>	5
СТЫЛІСТЫКА	9
Публіцыстычны стыль	9
Афіцыйна-справавы стыль.....	12
Навуковы стыль	16
<i>Практыкаванні</i>	17
МЕДЫЦЫНСКАЯ ТЭРМІНАЛОГІЯ	22
Фарміраванне і развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі.....	22
Тэрміналагічная лексіка	23
<i>Практыкаванні</i>	25
Крыжаванкі.....	31